

FICIL
20

TOMORROW IS
THE CONSEQUENCE
OF NOW

Nostāja Nr. 1

2019. gada 30. maijs

FICIL nostāja makroekonomiskās politikas jautājumos

Pretēji runām par augošajiem recesijas riskiem daudzviet pasaulē, ko ietekmēja vājie ekonomikas dati un krītošā uzņēmība pret risku, Latvijas IKP 2018. gadā palielinājās par 4.8%. Par šādu iespaidīgu kāpumu galvenokārt jāpateicas straujajam izrāvienam būvniecības nozarē. Atzīstams kāpums ir vērojams arī daudzās pakalpojumu nozarēs, īpaši izceļot informācijas tehnoloģiju un komunikācijas nozares veikumus. Ārējās vides nosacījumi turpina vājināties, kas daudzām valstīm licis pazemināt savas izaugsmes prognozes. Sekojot globālajām un reģionālajām tendencēm, arī Latvijas ekonomikas izaugsmes temps palēninās. Tomēr, lai arī riski un nenoteiktība ir augusi, Latvijas ekonomikas perspektīvas saglabājas pozitīvas. Šajos apstākļos mājsaimniecību patēriņš būs viens no ekonomiskās aktivitātes dzinuliem.

FICIL atzinīgi novērtē iepriekšējās valdības M. Kučinska vadībā iesāktās reformas un cer, ka arī K. Kariņa izveidotais Ministru kabinets turpinās ciešu dialogu ar FICIL. Ekonomikas perspektīvu vājināšanās liek rūpīgāk vērtēt iespējas turpināt un uzsākt reformas tautsaimniecībai nozīmīgajās jomās. FICIL aicina uz izlēmīgu rīcību kritisko jautājumu risināšanā – it īpaši **valsts reputācijas atjaunošanā**.

Jāsāk gatavoties nākamā ES fondu finansējuma periodam. Tuvāko divu gadu laikā Latvijas ekonomikas stabilizējošs faktors būs ES fondi, kas turpinās karsēt būvniecības nozari un veicinās investīcijas. Aktuāls jautājums ir būvniecības nozares spējas audzēt jaudu un efektivitāti, lai noturētu kāpumu. Tāpat nepieciešama atbilde uz jautājumu, kas tiks darīts saistībā ar finansējuma iztrūkumu nākamgad ceļu būvē. Ņemot vērā neskaidrību par ES finansējuma pieejamību un nosacījumiem pēc 2020. gada, nepieciešams savlaicīgi izstrādāt rīcības plānu, kas ļaus veiksmīgāk pielāgoties jaunajiem apstākļiem. Kā rāda pieredze, tālredzīgas politikas panākums ir mazināt ekonomikas cikliskuma ietekmi. **Tādēļ ļoti būtiski ir veidot valsts budžetu ar pārpalikumu, kuru būs iespējams novirzīt lejuplīdes apstākļu amortizācijai.**

Jāturpina valsts pārvaldes reformas. FICIL uzskata, ka darbs pie valsts pārvaldes funkciju apjoma, izdevumu un darbinieku skaita pārskatīšanas ir jāaktivizē. Atbalstām izstrādātā Valsts pārvaldes reformu plāna 2020 ātru un efektīvu ieviešanu.

Izpētei un attīstībai novirzāmo līdzekļu apjoms ir jāpalielina. Lai arī daudzās jomās pieejamais finansējums ir audzis, izpētes un attīstības jomā ir vērojama izteikta politiskā neizlēmība, kuras rezultātā situācija turpina pasliktināties. 2015. gadā izpētei un attīstībai atvēlētie līdzekļi bija 0.63% no IKP, bet 2016. gadā tie noslīdējuši līdz 0.44% no IKP.

Jāpiezīmē, ka valdības noteiktais mērķis ir 1.5%. Aicinām šo mērķi izvirzīt par vienu no prioritātēm un virzīties uz nospraustā mērķa sasniegšanu, jo ieguldījumi izpētē un attīstībā ir būtisks faktors, kas nosaka jebkuras valsts ekonomikas konkurētspējas līmeni.

Uzsvars uz eksportu jāsaglabā. Labvēlīgais ekonomiskais klimats ir ļāvis audzēt eksporta apjomus, un tā loma tautsaimniecības attīstība turpina pieaugt. Tādēļ eksporta atbalsta pasākumi, kas apliecinājuši atdevi, ir jāsaglabā. Iespēju robežās atbalsts ir jāpalielina. Joprojām liels izaicinājums ir ambīciju un informācijas trūkums mazo un vidējo uzņēmumu vidū, kas zināšanu un apņēmības trūkuma dēļ joprojām neīsteno savu eksporta potenciālu.

Cīņā ar ēnu ekonomiku ir vērojami panākumi. Lai arī ēnu ekonomika pēckrīzes periodā ir mazinājusies, Latvijā tās daļa joprojām ir lielākā Baltijā. Tas ir nozīmīgs šķērslis gan veiksmīgai ekonomikas attīstībai, gan budžeta ieņēmumiem. Ir vērojami būtiski uzlabojumi VID ikdienas darbā un attieksmē. Ir jāturpina iesāktā proaktīvā politika ēnu ekonomikas apkarošanā, jo tā veido labvēlīgāku uzņēmējdarbības vidi gan vietējiem, gan ārvalstu uzņēmumiem, un palīdz uzlabot investoru vērtējumu par valsti. Aktīvāka virzība uz e-vides un pakalpojumu attīstību un plašāku izmantošanu ir nozīmīgs instruments gan ēnu ekonomikas iegrožošanā, gan valsts iestāžu efektivitātes celšanā.

OIK jautājums ir tuvu noslēgumam. Pēc ilgstošas vilcināšanās ir jūtams progress obligātās iepirkuma komponentes (OIK) sistēmas pārskatīšanā. Tas ir ļāvis samazināt daudz, jo īpašu lielo ražošanas uzņēmumu OIK maksājumus un palielināt to konkurētspēju. Taču sistēmas kritiskie jautājumi joprojām nav atrisināti. Tālāki uzlabojumi ir īpaši nepieciešami, lai nodrošinātu līdzsvaru starp sistēmas ilgtspēju un ražojošo uzņēmumu konkurētspēju.

Demogrāfiskās situācijas uzlabošanai arī turpmāk ir jābūt starp valdības galvenajām prioritātēm. Iedzīvotāju dzīves līmenis pakāpeniski pieaug, taču to skaits turpina sarukt. FICIL atzinīgi novērtē paveikto dzimstības veicināšanā un nabadzības riska mazināšanai ģimenēm ar bērniem. Iesāktais darbs ir jāturpina, stimuli šiem mērķiem jāpalielina, un tie ir jāveido mērķtiecīgāki.

FICIL uzsver nākamā Administratīvi teritoriālās reformas posma īstenošanas svarīgumu. Pašreizējais teritoriālais iedalījums neatbilst Latvijas tautsaimniecības ilgtspējas mērķim. Šādos apstākļos neveidojas pietiekams pamats reģionu attīstībai, bremsē reģionu iedzīvotāju labklājības līmeņa uzlabošanu. Koncentrējot administratīvos, finanšu un cilvēkresursus, uzlabosies uzņēmējdarbības iespējas, un veidosies pievilcīgāka vide investīciju piesaistei. Ekonomisko nosacījumu uzlabošanās reģionos ļaus panākt lūzumu migrācijas tendencēs. Ar investīcijas politikas palīdzību jānodrošina optimāla infrastruktūra reģionu attīstībai, tostarp optimāls izglītības iestāžu tīkls, kas nereti nozīmē samazināt infrastruktūras vienību skaitu un ieviest tādas finansēšanas mehānismus, kas veicina inovācijas. Īpašs uzsvars jāliek digitālo pakalpojumu izveidē un attīstībā.

Lielākais izaicinājums – darba tirgus. Darbspējīgo iedzīvotāju skaits turpina kristies. Tas sašaurina pieejamo darbinieku skaitu un bremsē izaugsmi. Situācija kļūst arvien saspīlētāka, un aug spiediens uz izmaksām un inflāciju. Bezdarbnieku apmācībā tiek ieguldīti lieli finanšu resursi, tādēļ ir jāpārvērtē esošo programmu efektivitāte un atbilstība pašreizējai situācijai darba tirgū, nepieciešamības gadījumā veicot izmaiņas. Īpaša uzmanība jāpievērš ilgstošo bezdarbnieku motivēšanai iegūt tirgū pieprasītu kvalifikāciju. Tāpat jāveido nosacījumi vecāka gadu gājuma cilvēku, it īpaši darbinieku pirmspensijas vecumā noturēšanai un atgriešanai darba tirgū. Augstais bezdarba līmenis reģionos uzrāda strukturālos trūkumus. Darba vietu trūkums reģionos ir katalizators iedzīvotāju emigrācijai un nevienlīdzības plaisas pastāvēšanai. Tādēļ jāveicina iedzīvotāju mobilitāte un bez darba esošo iedzīvotāju zināšanu un prasmju

uzlabošana. Viens no darbinieku trūkuma risinājumiem ir imigrācija. Ir nepieciešama izsvērta imigrācijas politika, kas ļautu sasniegt galveno mērķi – radīt pakalpojumus un preces ar augstu pievienoto vērtību. **Sagaidām konstruktīvu dialogu ar valdību par šo tēmu.**

Izglītība. Konsekventi jāturpina virzīt reformas izglītības sistēmā, it īpaši augstākās un profesionālās izglītības jomā. Gūstot pārlicību, ka pieaug Latvijas augstākās un profesionālās izglītības iestāžu sagatavoto speciālistu kvalitāte, investori spēs pieņemt vairāk pozitīvus investīciju lēmumus, straujāk celsies ražīgums, mazinot arī izaicinājumus, ko veido darba roku trūkums.

Caur reformām uz nevainojamu reputāciju. Tuvāko gadu izaugsme tuvinās Latvijas iedzīvotājus ES dzīves kvalitātes standartiem. Taču ilgtermiņā uzlabojumi būs mainīgi. Lai pozitīvās pārmaiņas būtu straujākas, valdībai jāspēj panākt valsts reputācijas uzlabošanu caur mērķtiecīgām reformām. Mērķis veidot Latviju kā investīcijām pievilcīgu vidi ar stabilu izaugsmes potenciālu paliek nemainīgs.

Viens no steidzamākajiem uzdevumiem ir nodrošināt Moneyval rekomendāciju izpildi, kas novērstu riskus Latvijas finanšu sistēmas stabilitātei, lai tā atbilstu starptautiski atzītajiem naudas atmazgāšanas un terorisma finansēšanas novēršanas standartiem. Līdz 2019. gada beigām Latvijai ir jāpanāk būtiski uzlabojumi šajos rādītājos. Šī pienākuma neizpilde draud ar Latvijas uzņēmējiem un iedzīvotājiem pieejamā finansējuma sadārdzināšanos, starptautisko maksājumu izpildes sarežģīšanos, kas negatīvi ietekmēs Latvijas uzņēmēju norēķinus un pasliktināsies Latvijas investīciju vide, kā rezultātā kritīsies izaugsmes tempi. Jādara viss nepieciešamais, lai izvairītos no šīs situācijas.

Kapitāla tirgus attīstība. Vērtējot Latvijas kapitāla tirgus attīstību un salīdzinot to ar citām Eiropas Ekonomiskās zonas valstīm, var secināt, ka Latvijai ir zemākā tirgus kapitalizācija, t.i., biržā kotēto uzņēmumu kopējā tirgus vērtība, pret IKP. Tas norāda uz nepietiekamu kapitāla tirgus attīstības līmeni. Attīstīts kapitāla tirgus ir būtisks nosacījums ilgtspējīgai ekonomikas izaugsmei. Kapitāla tirgus nodrošina efektīvu resursu izmantošanu un naudas plūsmu savietošanu. Piesaistot investīcijas un modernizējot ražošanu vai pakalpojumu sniegšanu, ir iespēja uzlabot uzņēmumu efektivitāti un produktivitāti, kas pašlaik pēc Eiropas Komisijas vērtējuma ir 67% no ES vidējā rādītāja. Rezultātā iegūst gan nacionālā ekonomika, gan tirgus dalībnieki.